

Professionalisering van docenten geneeskunde in Groningen

Beschrijving van een ontwikkeling

R.P. Zwierstra, R. Venekamp, G.H. Koppelman

Inleiding

Docenten geneeskunde zijn professionals op hun vakgebied in de geneeskunde; op onderwijskundig gebied zijn zij echter niet of nauwelijks geschoold. De zwaartepunten in de medische faculteiten liggen voornamelijk op het gebied van onderzoek en patiëntenzorg. Recente ontwikkelingen, zoals het ontstaan van onderzoeksscholen, kunnen gezien worden als pogingen tot professionalisering van onderzoek. Parallele ontwikkelingen op het gebied van onderwijs in de geneeskunde ontbreken vooralsnog. Tot nu toe is het bekwaam zijn op onderwijsgebied geen voorwaarde geweest bij de aanstelling en bevordering van wetenschappelijk medewerkers. Wellicht is dit een verklaring voor het ontbreken van gestructureerde onderwijskundige professionalisering in de medische faculteiten.

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen die zich op het gebied van de professionalisering van docenten in de Faculteit der Geneeskunde te Groningen hebben voorgedaan. Dit overzicht wordt afgesloten met een vooruitblik op toekomstige ontwikkelingen.

Het gemis van scholing van medisch docenten op onderwijsgebied te Groningen is al in het begin van de jaren '80 opgemerkt door Bender van het Bureau Onderwijs Ontwikkeling Geneeskunde (BOOG). Hij organiseerde van 1980-1982 twintig bijeenkomsten onder de naam Basis Informatie Op Persoonlijke Titel (BIOPT). Het betrof informele bijeenkomsten over uiteenlopende onderwerpen op het gebied van medisch onderwijs. Deze bijeenkomsten duurden ongeveer een uur en er werd met voordracht en discussie door enkele tien-

tallen faculteitsleden kennis- en inzichtvermeerdering bereikt. Naar aanleiding van deze bijeenkomsten verscheen de notitie Professionalisering van medische docenten, waarin gewezen werd op het belang van gestructureerde onderwijskundige professionalisering.¹ Voorgesteld werd deze professionalisering op te zetten met bijdragen van het BOOG, de facultaire onderwijscommissie en het Centrum voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs (COWOG).

Vanaf 1983 heeft de onderwijskundige professionalisering van medisch docenten gestalte gekregen in diverse docententrainingen. Tabel 1 en 2 geven hiervan een overzicht. De Interfacultaire Werkgroep Systematische Vaardigheidstraining, waarin ook de Groningse onderwijscoördinatoren actief waren, organiseerde in 1983 in Groningen een aantal workshops samen met het BOOG en het COWOG. De reacties waren dermate positief dat in 1984 opnieuw een aantal workshops in Groningen werd gehouden. Ook in Leiden (in 1982) en in Nijmegen (in 1984) werden dergelijke workshops georganiseerd. De workshops, met onderwerpen die varieerden van toetsen tot dialyse en van het maken van instructiemateriaal tot anamnesetraining, waren deels bedoeld als voorbereiding op een voor Groningen nieuwe introductie cursus voor het co-assistentenschap. In 1983 werden de workshops door 38 en in 1984 door 44 deelnemers bezocht. Nadien was de aandacht vooral gericht op de verdere ontwikkeling van de introductie cursus. Kennelijk werd herhaling van de workshops niet opportuun geacht en werd vanuit het bestuur van de faculteit geen initiatief genomen.

Tabel 1. Getalsmatig overzicht van docententrainingen Faculteit der Geneeskunde Groningen 1983-1993

	1983	1984	1991	1992	1993
aantal dagen	1	1	2	4	4 + 4
aantal workshops	8	8	2	5	7
aantal deelnemers	38	44	60	75	89

Tabel 2. Overzicht onderwerpen docententrainingen Faculteit der Geneeskunde Groningen

1983	1984	1991	1992	1993
papieren patiëntenproblemen	papieren patiëntenproblemen	improving teaching skills* ^o	patiëntgebonden onderwijs*	tutortraining*
anamnesetraining	anamnesetraining	hoe maak ik een goede toets	onderwijs in kleine groepen*	improving teaching skills* ^o
diaspreekuur	diaspreekuur		computers in onderwijs*	patiëntgebonden college
uitlegoefening	uitlegoefening		onderwijsvernieuwing*	toetsen
toetsen	gebruik microcomputers		probleemgeoriënteerd onderwijs*	oral examinations ^o
de gestructureerde open vraag	omgaan met wetenschappelijke informatie			bedside teaching ^o
gebruik microcomputers	gestructureerd praktisch examen			interactief onderwijs*
instructie gynaecologisch onderzoek	instructional material ^o			

De met * gemerkte trainingen werden meerdere malen gegeven.

De met ^o gemerkte trainingen waren Engelstalig.

In 1990 organiseerden de onderwijscoördinatoren een scholingsprogramma voor henzelf: Deskundigheidsbevordering Onderwijs Coördinatoren (DOC). In het programma van 1990 kwamen diverse onderwerpen aan de orde zoals leertheorie, management, methodologie, presentatietechniek en literatuurbespreking. Uit de evaluatie bleek dat de doelgroep groter zou moeten zijn dan de onderwijscoördinatoren alleen.

Een geboren docent wordt ook gemaakt

In 1991 werd een programma voor deskundigheidsbevordering van facultaire docenten georganiseerd onder de pakkende titel "Een geboren docent wordt ook gemaakt". De workshops presentatietechnieken (tweemaal gehouden) en toetsmethoden (driemaal gehouden) werden in totaal door 60 docenten bezocht. De organisatie was in handen van twee onderwijscoördinatoren en één docent. Het Faculteitsbureau verleende logistieke en financiële steun. In 1992 werd wederom een docententrainingsprogramma georganiseerd, nu van

vier dagen met vijf workshops, dat 75 deelnemers trok. Moll heeft hierover een boeiend en vleidend ooggetuigeverslag geschreven, waarin hij onder andere opmerkt dat deze plaatsgebonden cursus andersoortige deelnemers trekt dan de 'stamgasten' die men op voor de NVMO-georganiseerde bijeenkomsten aantreft.² Ook viel hem op dat de workshopvorm meer betrokkenheid van en discussie door de deelnemers teweegbrengt dan de frontale vorm.

Op grond van evaluatiegegevens bleek dat er vooral behoefte bestond aan op reële onderwijssituaties toegesneden onderricht. Mede vanwege de start van het nieuwe curriculum werd eind 1992 dan ook gekozen voor een andere aanpak. Enerzijds werden meer algemene trainingen gegeven, zoals presentatietechnieken en onderwijs in kleine groepen, anderzijds werd de inhoud van de trainingen toegespitst op de nieuwe docentenrollen in het nieuwe curriculum (onder andere: tutor, andere vormen van examineren en patiëntgebonden collegeonderwijs).

Besloten werd de trainingen in 1993 tweemaal per jaar aan te bieden opdat de tijd tussen het volgen van de training en het optreden in de nieuwe docentenrol niet te lang zou zijn. De organisatie werd ingebed in de bestaande facultaire structuur: de Taakgroep Professionalisering Docenten Geneeskunde werd ingesteld. De taakgroep, bestaande uit een docent-medisch specialist, een onderwijscoördinator, een student en een secretaresse, beschikt over een eigen budget om de trainingen te kunnen organiseren en te verzorgen.

Deelname aan de trainingen is mogelijk door tussenkomst van trimestercoördinatoren (het volgen van bepaalde trainingen is verplicht alvorens een docent een bepaalde rol in een trimester kan vervullen) en door vrije aanmelding. In 1993 zijn vanuit deze structuur in het voorjaar alsmede in het najaar workshops georganiseerd waaraan in totaal 89 facultaire docenten en docenten uit geaffilieerde ziekenhuizen deelnamen. Een voorbeeld van deze workshops wordt gegeven in figuur 1.

---

groepsgrootte: 8
aantal workshopleiders: 2
duur: 4 dagdelen

- inleiding, opzet tutorgroep, administratieve aspecten, tutorboekje, logboek, studievragen en leervragen
  - de twee agenda's van de tutorgroep en de verschillende rollen belicht
  - rollenspel van agenda 1 door de deelnemers, de deelnemers spelen afwisselend bepaalde studentenrollen en die van tutor.
  - bespreking van de resultaten, feedbacktraining
  - rollenspel van agenda 2
  - bespreking en feedbacktraining
  - probleemsituaties, rol van studieadviseur
  - proefdraaien met een tutorgroep bestaande uit echte studenten
  - bespreking en feedback door studenten en workshopleiders.
-

Figuur 1. Voorbeeld workshop tutortraining (1993)

Uit evaluatiegegevens bleek dat de trainingen door middel van workshops in een behoefte voorzagen en als goed werden gewaardeerd. Onderzoek toonde tevens aan dat het volgen van deze trainingen een positieve invloed heeft op de onderwijsprestaties bij het geven van colleges. Wanneer college-docenten door studenten werden beoordeeld op doceerkwaliteit bleek dat een merendeel van de docenten na het volgen van een training een hogere score kreeg.³

Ontwikkelingen

Het is een goede ontwikkeling dat te Groningen een in de facultaire organisatie opgenomen taakgroep professionalisering is gerealiseerd. De professionalisering is daardoor in organisatorisch opzicht meer geworden dan een 'particulier initiatief'. In de toekomst zal de professionalisering qua inhoud meer structuur

moeten krijgen. Zowel de beleidsprioriteiten van de onderwijsorganisatie als de motivatie en capaciteiten van de docenten moeten een rol gaan spelen bij de totstandkoming van een facultair professionaliseringsplan. Op een gegeven moment zal daar ook het personeelsbeleid op afgestemd dienen te worden. Van der Schoot beschrijft op heldere wijze de systematische aanpak van deskundigheidsbevordering bij de sector Gedrag en Maatschappij van de Haagse Hogeschool.⁴ De door hem beschreven aanpak lijkt ons toepasbaar in Groningen. Alleen een facultair plan is ons inziens echter niet voldoende. Ook landelijk is een systematische benadering vereist. In 1984 werd in een rapport van de Association of American Medical Colleges voor de situatie in de Verenigde Staten al een dergelijke aanbeveling gedaan.⁵ De ontwikkelingen dienaangaande zijn in gang gezet door de landelijke Werkgroep Professionalisering Docenten Geneeskunde, die recent daarover rapporteerde.⁶ De door de werkgroep voorgestelde plannen om tot een specialistische beroepsopleiding te komen voor medisch docenten, de Specialisatie Medisch Onderwijs (SMO), is voor de faculteiten Geneeskunde in Nederland van groot belang.

Alleen door een gestructureerde scholing van medisch docenten kan gezond, kwalitatief goed onderwijs worden gewaarborgd. De kwaliteit kan dan op reële gronden worden getoetst en de docent kan op een professionele onderwijsprestatie worden beoordeeld.

In het rapport van de Visitatiecommissie Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen worden hierover duidelijke adviezen gegeven: stimulering en voortzetting van docententrainingen als onderdeel van de interne kwaliteitszorg van de opleiding is gewenst. In het rapport wordt eveneens gesteld dat bij aanstelling of bevordering goede doceer kwaliteiten even zwaar dienen mee te wegen als goede wetenschappelijke prestaties.⁷ Daarmee wordt een krachtige steun uitgesproken voor onderwijskundige professionalisering van medisch docenten.

Het Discipline Overlegorgaan Medische Wetenschappen (het interfacultair overleg van de decanen van de medische faculteiten) zal zich duidelijk moeten uitspreken over onderwijskundige professionalisering en dit dienen vast te leggen in beleid, dat zowel landelijk als plaatselijk effect kan sorteren. Met gericht beleid met betrekking tot cursusontwikkeling, cursusorganisatie en loopbaanontwikkeling van docenten kunnen plaatselijk de specifiek op de lokale curricula gerichte training, en landelijk een breder gerichte en gestructureerde onderwijsopleiding voor de docent geneeskunde worden gerealiseerd.

Tenslotte

Uit de Groningse ervaringen is gebleken dat geboren docenten ook kunnen worden gemaakt. Op korte termijn is dit mogelijk door de inspanning van enkelen en zal dit een individueel gerichte bijscholing betreffen. Op langere termijn kunnen geboren docenten alleen worden gemaakt met (inter)facultaire inspanning die onderdeel is van de bestaande organisatie en uitzicht biedt op een carrière als medisch docent.

Literatuur

1. Bender W. Professionalisering van medische docenten. Groningen: Boogmemo, 1982.
2. Moll J. Wat een prachtig vak. Bulletin Medisch Onderwijs 1992; 11(3/4): 2-14.
3. Cohen-Schotanus J, Pols J. Docententraining, helpt het? In: Metz JCM, Scherpbier AJJA, Houtkoop E. Nijmegen: Universitair Publikatie Bureau KUN, Gezond Onderwijs 2, 1993; 247-250.
4. Van Schoot TE. Een systematische aanpak van deskundigheidsbevordering. Onderzoek van Onderwijs 1992; 1: 12-4.
5. Association of American Medical Colleges. Physicians for the twenty-first century. Report of the Project Panel on the General Professional Education of the Physician and College Preparation for Medicine (GPEP-report), fifth conclusion. Washington: Association of American Medical Colleges, 1984.

6. Fluit CRMG, Metz JCM, Essed GGM, Scherpbier AJJA, Tan LHC, Zwierstra RP. Onderwijskundige professionalisering van docenten bij het medisch onderwijs. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen, 1993.
7. VSNU-Visitatiecommissie Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen (1992). Onderwijsvisitatie Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen. Utrecht: VSNU, 1992.

DE AUTEURS

Dr. R.P. Zwierstra, kinderchirurg, universitair hoofddocent, vakgroep Chirurgie

R. Venekamp, arts-onderwijscoördinator, vakgroep Chirurgie.

Drs. G.H. Koppelman is medisch student.

De auteurs zijn lid van de Taakgroep Professionalisering Docenten, Faculteit der Geneeskunde, Groningen

Correspondentie-adres:

R.P. Zwierstra, Vakgroep Chirurgie, Faculteit der Geneeskunde, Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 30.001, 9700 RB Groningen.